

**PENGANJURAN TILAWAH AL-QURAN PERINGKAT ANTARABANGSA:
SEJARAH DAN PERKEMBANGANNYA**
(International Quran Recitation Competition: A Study of History and its Development)

Oleh:
Abdullah Bin Yusof*
Siti Norfariza Binti Mohd Tawel**

Abstrak

Objektif utama yang ingin dicapai dalam kajian ini adalah mengkaji sejarah penubuhan penganjuran Tilawah al-Quran di Malaysia dan menganalisis proses penganjuran dan pelaksanaan pertandingan Majlis Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa di Malaysia (MTQA). Oleh kerana MTQA bukanlah suatu program biasa dan dikenali, amat perlu untuk topik ini dikupas dengan lebih mendalam. Betapa perlunya usaha mencari susur-galur dan titik permulaan kepada terbinanya sebuah penganjuran yang sangat berprestij dan dikenali di seluruh dunia bersama dengan perincian terhadap susun atur perjalanan program sepanjang tempoh kajian di jalankan. Melalui kajian ini, penulis telah menghuraikan dengan lebih jelas beberapa aspek yang menjadi nadi kekuatan kepada penganjuran ini.

Kata kunci: tilawah al-Quran, antabangsa, sejarah, tilawah, penganjuran peringkat antarabangsa

Abstract

The main objectives to be achieved in this research are the study of history of the Quran Recitation Competitions organization in Malaysia and analyzing the International Organization of Quran Recitation Competitions (MTQA) in Malaysia. This study is important in analyzing the history of the Quran Recitation Competitions in Malaysia and internationally, at large. As MTQA is widely-known, it is necessary to elaborate the topic in greater depth. The desire for the search-groove edge and the beginning of the establishment of a very prestigious organization and is known throughout the world together with details of the layout of the program during the course of study carried out. Through this study, the author has clearly described some aspects of the pulse of the organization's strength.

Keywords: Qur'anic recitation, international, history, recitation, international competition

Pengenalan

Pertandingan Tilawah al-Quran seawalnya telah diasaskan oleh Almarhum Tunku Abdul Rahman Putra al-Haj pada tahun 1961. Pertama kalinya ia diadakan di Stadium Merdeka di Kuala Lumpur pada 9 Mac 1961 yang disertai oleh 13 orang peserta dari negara Singapura, Thailand, Indonesia, Filipina dan Malaya sendiri.

Dahulu, pertandingan ini dikenali sebagai Majlis Musabaqah al-Quran Peringkat Antarabangsa. Pada tahun 1985, pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa ini diadakan di Pusat Dagangan Dunia Putra (PWTC). Walau bagaimanapun, sebelum pertandingan ini diwujudkan secara rasminya oleh Almarhum Tunku Abdul Rahman, pertandingan ini pernah diadakan lebih awal lagi daripada tarikh rasmi ini, iaitu seawal tahun 1947. Pada waktu itu, pertandingan seperti ini dinamakan Pertandingan Membaca al-Quran Se-Malaya yang ditubuhkan oleh Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (Pekembar atau UMNO) pada 4 September 1947¹.

* Abdullah Yusof, PhD., merupakan Pensyarah Kanan di Jabatan Sejarah dan Tamadun Islam, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

** Siti Norfariza Binti Mohd Tawel, merupakan pelajar Sarjana di Jabatan Sejarah dan Tamadun Islam, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

¹ Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *50 Tahun Tilawah Al-Quran Malaysia*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.

Pada tahun 1951, Tunku Abdul Rahman mengadakan pertandingan membaca al-Quran di Kedah, yang kemudiannya menjadi aktiviti tradisi yang diadakan di Kedah pada setiap tahun. Selepas negara kita mencapai kemerdekaan, beliau berusaha menganjurkan pertandingan ini di peringkat kebangsaan dan antarabangsa. Langkah pertama yang diambil oleh beliau ialah menganjurkan pertandingan membaca al-Quran antara negeri Kedah dan Johor pada tahun 1959.

Melalui perbahasan kajian ini, penulis melihat terdapat beberapa istilah penting yang bakal diperbincangkan dengan lebih mendalam, antaranya ‘*penganjuran*’ dan ‘*tilawah al-Quran*’ yang menjadi topik dan fokus utama kajian ini.

Menurut kamus dewan, istilah ‘*penganjuran*’ berasal dari perkataan ‘*anjuran*’ yang bermaksud ‘sesuatu (majlis dan sebagainya) yang diadakan oleh seseorang (persatuan dan sebagainya).’ Penganjuran bermaksud perihal (perbuatan atau usaha) menganjurkan.² Penganjur pula bermaksud orang yang mendahului sesuatu atau orang yang menganjuri sesuatu usaha. Konsep penganjuran yang menjadi fokus kajian penulis ialah insitusi agama di bawah Kerajaan Malaysia yang bertanggungjawab untuk mengurus, mengawal, mengelola dan menyelia pertandingan tilawah al-Quran ini iaitu Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM). Makanya, sebagai rangkuman daripada beberapa pengertian yang telah diuraikan tadi, penulis telah membina suatu konsep dan definisi kepada tajuk kajian yang telah penulis jalankan yang menyentuh dan memfokuskan usaha-usaha menganjurkan pertandingan tilawah al-Quran pada setiap tahun oleh JAKIM serta badan-badan yang berkaitan. Kajian ini juga melibatkan proses pelaksanaan program pertandingan tilawah al-Quran serta situasi di sebalik tabir sepanjang program berlangsung. Kajian ini juga menggunakan pemerhatian dari sudut kesenian dan kebudayaan yang telah sebatи di dalam pertandingan ini selama 53 tahun sehingga menjadi acuan atau rujukan kepada pertandingan tilawah al-Quran yang lain.

Tilawah al-Quran dari segi bahasa berasal daripada Bahasa Arab iaitu bermaksud ‘bacaan’. Berdasarkan ilmu *Sorof*³, kalimah al-Quran ini membawa imbangan seperti berikut ‘*qara'a, yaqra'u, qur'an'an*'. Ulama' ulum al-Quran memberi pelbagai penafsiran tentang asal-usul kalimah ini⁴. Jadi di sini, al-Quran bermaksud ‘yang dibaca’. Ada juga yang berpendapat bahawa al-Quran itu bermaksud ‘*qiraah*’ iaitu bacaan⁵.

Sebahagian ulama termasuk imam as-Syafie berpendapat bahawa al-Quran itu tidak diambil dari mana-mana perkataan lain, ia merupakan kata nama khas bagi kitab Allah. Sama saja dengan (dari segi nama) dengan kitab-kitab lain seperti Zabur, Taurat, dan Injil. Semuanya nama bagi kitab-kitab Allah yang diturunkan kepada nabi-nabi sebagai panduan dan pegangan umat nabi-nabi berkenaan⁶.

Manakala dari segi istilah al-Quran menurut Subhi Salleh,⁷ ialah “kalam Allah SWT yang bermukjizat, diturunkan kepada Nabi Muhammad SAW, ditulis dalam beberapa mashaf, dipetik daripada riwayat mutawatir, dan membacanya adalah suatu ibadah”. Dalam suatu istilah yang disepakati ulama’, “al-Quran bermaksud kitab Allah yang mempunyai mukjizat, diturunkan kepada Nabi Muhammad s.a.w dengan perantaraan Jibrail yang termaktub di dalam mushaf, yang dipindahkan kepada kita secara tawatur, dimulakan dengan surah al-Fatihah dan disudahi dengan surah an-Nas serta mendapat pahala membacanya”⁸. Kitab ini mengandungi 114 surah. Sejarah awal penurunan al-Quran ke atas junjungan mulia Nabi Muhammmad s.a.w. dimulai dengan surah al-Alaq, ayat 1 hingga 7, dan diakhiri dengan surah al-Maidah ayat 3.

² Noresah bt Baharom, et al, (2007), Kamus Dewan, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, h. 64.

³ Ilmu sorof ialah suatu ilmu yang berkaitan dengan tatabahasa Arab.

⁴ Mohd Yusuf Ahmad (2000), *Sejarah dan Pendidikan Al-Quran*, Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

⁵ Mohd Yusuf Ahmad (2000), *Sejarah dan Pendidikan Al-Quran*, ibid.

⁶ Al-Sayuti, Jalaluddin Abdul Rahman (1951), *Al-Itqan Fi Ulum Al-Quran*, Mesir: Matbu Musa al-Baby, Juz 1, Jil 3.

⁷ Subhi Salleh (1991), *Kajian al-Quran* (Edisi Terjemahan), Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

⁸ Al-Sabuni, Muhammad Ali (1985), *Al-Tibyan Fi Ulum Al-Quran*, Beirut: ‘Alam al-Kutub.

Tilawah dari segi bahasa berasal daripada bahasa Arab iaitu masdar bagi perkataan ‘*tala*’ yang bermaksud ‘membaca’⁹. Syeikh Muhammad Bin Salleh Al-Utsaimin menerangkan bahawa tilawah al-Quran ada dua jenis¹⁰. Yang pertama ialah tilawah hukmiyyah, iaitu membenarkan segala khabar dari al-Quran serta melakukan segala ketetapan hukumnya dengan cara melaksanakan perintah dan menjauhi larangannya. Yang kedua pula ialah tilawah lafziyyah, iaitu membaca (zahir ayatnya). Telah banyak dalil-dalil yang menerangkan keutamaannya, sama ada dari keseluruhan al-Quran, surah, atau ayat-ayat tertentu.

Al-Syeikh Muhammad bin Salleh Al-Utsaimin juga dalam Syarh Nukhbah al-Fikr¹¹ juga menyatakan orang-orang yang berkumpul yang benar-benar dalam rangka membaca lafadz al-Quran ada 3 jenis. Yang pertama: mereka yang membaca bersama-sama dengan satu mulut dan satu suara. Yang kedua: mereka berkumpul, kemudian salah seorang membaca dan yang lain menyemak. Yang ketiga: mereka berkumpul, setiap orang membaca untuk dirinya sendiri dan yang lain tidak mendengarkannya. Maka ‘tilawah al-Quran’ secara umumnya bermaksud pembacaan al-Quran secara mutawatir mengikut tajwid dan mengikut irama atau lagu tertentu dalam suatu disiplin taranum dan qiraat yang telah ditetapkan.

Sebelum Merdeka

Sebelum menjelaki arena antarabangsa, pertandingan ini telah bermula sebelum Tanah Melayu mencapai kemerdekaan lagi yang mana bermulanya di peringkat negeri dan kemudiannya diikuti dengan peringkat kebangsaan. Pada awal penganjurannya, pertandingan ini dikenali sebagai ‘Pertandingan Membaca al-Quran’. Kemudiannya dikenali sebagai ‘Musabaqah Membaca al-Quran’. Kini pertandingan ini lebih dikenali sebagai ‘Majlis Tilawah al-Quran’¹².

Di Johor, pertandingan ini pada mulanya dinamakan ‘Majlis Perujian Membaca al-Quran’ atas titah perintah Ke Bawah Duli Yang Maha Mulia Sultan Johor. Memegang gelaran sebagai negeri yang pertama menganjurkan pertandingan tilawah al-Quran, pertandingan ini diperkenalkan oleh Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (PEKEMBAR) atau United Malayan Nation Organization (UMNO) pada 4 September 1947 di Masjid Jamek Abu Bakar, Johor Bahru. Acara ini dirasmikan oleh Encik Ahmad bin Yaakob iaitu Ketua Majlis Pertandingan Membaca al-Quran Se-Malaya¹³.

Ketika itu juga, para peserta hanya terdiri daripada kaum lelaki sahaja. Pada malam penutupnya, penyampaian hadiah disempurnakan oleh Sultan dalam majlis jamuan teh di Istana Besar Johor pada 5 September 1947. Johan yang memenangi pertandingan ini terdiri daripada tiga orang peserta iaitu Encik Abdul Rahman dari Pulau Pinang, Tuan Haji Mahyudin dari Perak, dan Encik Hassan Bin Azhari dari Selangor¹⁴.

Aktiviti pertandingan ini tidak tertumpu pada negeri Johor sahaja. Pada 1951, Yang Teramat Mulia (Y.T.M) Tunku Abdul Rahman telah mengusahakan penganjuran pertandingan membaca al-Quran di Kedah sehingga pertandingan ini telah menjadi suatu tradisi yang diadakan di Kedah pada setiap kali datangnya bulan Ramadan. Selepas beliau menjadi Perdana Menteri pada 1957, beliau merancang

⁹ Muhammad Idris Abdul Rauf al-Marbawi (1350H), Kamus Marbawi Arab-Melayu, Mesir: Mustafa al-Baby al-Halbi.

¹⁰ Syeikh Muhammad Bin Salleh Al-Utsaimin, Syarh Nukhbah al-Fikr, www.attasmeem.com, diambil pada 25 November 2013.

¹¹ *Ibid.*

¹² Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *50 Tahun Tilawah Al-Quran Malaysia*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Tan Sri Haji Hassan Bin Haji Azhari, Juri dan Hakim Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa, temubual pada 4 Julai 2011.

usaha untuk menganjurkan Majlis Tilawah al-Quran dengan menyatukan kesemua negeri di Persekutuan Tanah Melayu. Di dalam buku *Sejarah Majlis Tilawah al-Quran*, ada beberapa petikan menyatakan:

“...Selepas Mesyuarat Jawatankuasa Pusat yang pertama, telah diadakan mesyuarat bersama dengan wakil-wakil kerajaan negeri. Dalam mesyuarat tersebut Y.T.M. Tunku Abdul Rahman Putera al-Haj telah menyuarakan menjadi cita-cita Kerajaan Persekutuan untuk melihat Majlis Tilawah al-Quran ini diadakan pada tiap-tiap tahun, bukan sahaja kerana memuliakan Ramadhan tetapi juga kerana selaras dengan kedudukan dan taraf Islam sebagai agama rasmi negara..”¹⁵

Petikan di atas telah menerangkan dengan jelas tujuan beliau untuk melaksanakan penganjuran tilawah al-Quran. Beliau ingin melihat Majlis Tilawah al-Quran ini menjadi suatu acara yang hebat yang dijalankan setiap tahun dan dikenali di peringkat antarabangsa.

Penganjuran dan Program Tilawah al-Quran Terawal Sebelum Merdeka

Berdasarkan kajian yang dilakukan oleh penulis melalui pembacaan dan temu bual¹⁶, tidak ada penganjuran yang lebih awal daripada yang dicatat atau yang diketahui selain daripada maklumat yang disampaikan oleh JAKIM iaitu pada tahun 1947 di Negeri Johor.

Adapun begitu, sejarah mengenai program dan aktiviti pendidikan dan latihan tilawah al-Quran ada ditulis di dalam buku oleh Mohd Ali Bin Abu Bakar¹⁷ dan diketahui pakar-pakar Tilawah al-Quran di Malaysia. Di dalam temu bual penulis bersama Tan Sri Hassan Azhari mengenai pengajuran Majlis Tilawah al-Quran yang terawal di Malaysia, beliau memberitahu:

*“Jika sebelum tahun 1947, pertandingan kebanyakannya diadakan di sekolah-sekolah¹⁸. Aktiviti pertandingan al-Quran yang paling banyak sekali diadakan adalah di Kedah iaitu di Masjid Az-Zahir. Tiap-tiap kali Ramadan, pertandingan tilawah al-Quran akan diadakan di sana”.*¹⁹

Daripada apa yang diperkatakan, jelas menunjukkan usaha dan penerapan dalam pendidikan dan acara yang tidak formal oleh tokoh-tokoh terdahulu terhadap masyarakat dalam menguasai taranum dan qiraat dengan baik telah lama dilakukan.

Jika kita lihat suatu masa dahulu, penerimaan agama Islam di kalangan masyarakat Melayu di Nusantara tidak berlaku secara beransur-ansur tetapi menyeluruh apabila raja-raja mereka menerima Islam sebagai agama mereka. Perkara telah ditulis di dalam karya *Sulalatus Salatin*²⁰:

“...Setelah sudah makhdum itu sembahyang, maka raja pun menderumkan gajahnya. Makhdum dibawa baginda naik gajah, lalu dibawa baginda masuk ke dalam negeri. Maka segala orang besar-besar semuanya masuk Islam; sekalian isi negeri lelaki, perempuan, tua

¹⁵ Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2003), *Sejarah Majlis Tilawah Al-Quran Peringkat Kebangsaan Dan Antarabangsa*, Kuala Lumpur: iBook Publication, h. 13.

¹⁶ Antara yang ditemu bual ialah tokoh-tokoh dan pihak yang terlibat dalam MTQA seperti Tan Sri Muhammad Hassan Azhari, Ustaz Radzi Kamaurl Hailan, dan JAKIM.

¹⁷ Mohd Ali Bin Abu Bakar (1991), *Seni Lagu Al-Quran di Malaysia*, Kuala Lumpur :Darulffikir, h. 69.

¹⁸ Sekolah yang dimaksudkan pada fahaman penulis ialah Sekolah Pondok

¹⁹Tan Sri Haji Hassan Bin Haji Azhari, Juri dan Hakim Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa, temubual pada 4 Julai 2011.

²⁰ _____, (1996), *Sulalatus Salatin: Sejarah Melayu Edisi Pelajar* Ed: A. Samad Ahmad, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, h. 73- 74.

muda, kecil besar sekaliannya masuk Islam dititahkan baginda. Maka raja pun bergurulah pada makhdum akan tertib sembahyang... ”

Melihat perkembangan seperti inilah juga kita dapat lihat bermulanya fenomena perkembangan tadarus al-Quran bermula di Tanah Melayu. Istana-istana kesultanan Melayu memainkan peranan penting dalam perkembangan lagu-lagu al-Quran. “Qari-qari Diraja” atau “Qari-qari Istana”²¹ ini sentiasa memperdengarkan al-Quran bukan sahaja kepada raja-raja, mereka juga berperanan penting dalam acara-acara kemasyarakatan yang turut berkait rapat dengan hal-hal agama Islam seperti majlis khatam al-Quran, tahlil, majlis aqiqah dan tahnik, nikah kahwin, kenduri kesyukuran, serta doa selamat.

Impak dari Permulaan Penganjuran Tilawah al-Quran Sebelum Merdeka

Melihat kepada inisiatif yang telah diambil oleh negeri Johor dan Kedah ini telah menjadi suatu percubaan dan permulaan yang baik kepada langkah-langkah seterusnya. Penganjuran yang telah dijalankan dengan jayanya untuk beberapa kali menjadi titik tolak kepada penambahbaikan dalam penganjuran yang seterusnya memberi kesan yang mendalam terhadap perubahan dan penarafan terhadap Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa yang kita lihat pada hari ini.

Di sini penulis menyenaraikan beberapa ciri-ciri asal pertandingan tilawah al-Quran yang pertama kalinya diadakan di negeri Johor. Antaranya ialah majlis ini disertai oleh peserta lelaki sahaja. Syarat pertandingan ini mengalami perubahan pada tahun 1964 di mana peserta wanita dibenarkan bertanding. Program ini ditubuhkan di bawah Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (PEKEMBAR). Namun, pada tahun 1960, tugas menganjur dan melaksanakan Majlis Tilawah al-Quran Peringkat Kebangsaan diserahkan kepada Jawatankuasa Pusat.

Penulis membahagikan kesan daripada aktiviti-aktiviti penganjuran majlis tilawah al-Quran yang terawal ini kepada beberapa bahagian:

- a) Menjadi pencetus kepada penganjuran MTQA yang berprestij
- b) Memberi galakan kepada masyarakat untuk menguasai bidang tilawah
- c) Memperkenalkan Malaysia sebagai sebuah negara yang mendukung Islam sebagai agama rasmi negara.

Ibarat kata pepatah ‘*melentur buluh biarlah dari rebungnya*’, begitulah cara teknik penganjuran ini dibentuk dengan penganjuran terawal dan disiplin pelaksanaan yang dijalankan dalam Majlis Pertandingan Membaca al-Quran di Negeri Johor. Malah para pemenang yang Menjuarai Pertandingan ini terutamanya Tan Sri Hassan Azhari telah menjadi tunjang kepada kesinambungan dan kelangsungan Majlis Tilawah al-Quran yang ada pada masa kini.

- a) Menjadi Pencetus Kepada Penganjuran MTQA Yang Berprestij

Sedari awal lagi pertandingan ini mendapat sambutan dan sokongan daripada Raja-raja. Buktinya apabila Majlis Membaca al-Quran ini dihadiri oleh Sultan Johor itu Sendiri. Ketika usaha pelaksanaan Majlis Tilawah al-Quran ini di Peringkat Kebangsaan mendapat bantuan dan sokongan oleh kerabat Diraja apabila Yang Mulia Tengku Seri Maharaja Lela sebagai wakil Kerajaan Negeri Kedah telah menyumbangkan dua naskhah al-Quran milik asal moyangnya iaitu Sultan Ahmad Tajuddin untuk dihadiahkan kepada Johan MTQ Kebangsaan²².

²¹ Mohd Ali Bin Abu Bakar (1991), *Seni Lagu Al-Quran di Malaysia*, Kuala Lumpur: Darulfikir, h. 69.

²² Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2003), *Sejarah Majlis Tilawah Al-Quran Peringkat Kebangsaan Dan Antarabangsa*, h. 14.

b) Memberi Galakan Kepada Masyarakat Untuk Menguasai Bidang Tilawah

Dengan adanya pertandingan Tilawah al-Quran, usaha untuk menggalakkan masyarakat menguasai bidang taranum dan qiraat menampakkan hasilnya apabila tiap-tahun kita dapat lihat pelbagai qari dan qariah yang datang dengan bakat dan kebolehan anugerah yang diberi oleh Allah diiringi dengan ilmu tentang taranum dan qiraat yang mantap dan berkualiti dan serta menyaingi bacaan para qari dari timur tengah dan negara-negara Islam yang besar dan terkemuka dengan bacaan yang berkualiti seperti Mesir dan Arab Saudi. Pada hari ini, nama-nama besar dalam tilawah al-Quran seperti Dato' Haji Ismail Haji Hashim, dan Haji Razzi Kamarul Hailan, Hajah Faridah Mat Saman dan Sharifah Khasif Fadzillah Syed Mohd Badiuzzaman adalah antara peserta dan pemenang hasil daripada acuan MTQA sentiasa menjadi rujukan oleh masyarakat dan media massa dalam dan luar negara. Terdapat juga pemenang-pemenang dari luar negara, namun di sini penulis menyebut contoh-contoh pemenang yang memenangi MTQA yang kebanyakannya dari Malaysia kerana lebih mudah diingati dan mereka ini telah pun dikenali di peringkat antarabangsa setelah memenangi MTQA untuk beberapa kali..

c) Memperkenalkan Malaysia Sebagai sebuah Negara Yang Mendukung Islam Sebagai Agama Rasmi Negara.

Sewaktu Tanah Melayu mula mencapai kemerdekaan, Y.T.M Tunku Abdul Rahman telah melaksanakan suatu usaha murni untuk memberitahu negara-negara luar bahawa Tanah Melayu yang hidup dengan masyarakat majmuk ini menjulang kesucian Agama Islam sebagai agama rasmi negara berdasarkan perkara 3(1) dalam perlembagaan²³. Dengan menganjurkan program keagamaan sebegini dalam konteks yang besar, secara tidak langsung masyarakat Islam sedunia dapat merasai nikmat Islam yang menjadi tonggak kepada perpaduan ummah di Tanah Melayu dan negara-negara luar.

Selepas Merdeka

Setelah negara kita mencapai kemerdekaan, Allahyarham Y.T.M Tunku Abdul Rahman telah mengusahakan lagi untuk mengangkat pertandingan ini ke peringkat yang lebih tinggi iaitu peringkat kebangsaan dan antarabangsa. Buat pertama kalinya Y.T.M Tunku Abdul Rahman telah menganjurkan Pertandingan Membaca al-Quran antara Kedah dan Johor pada 1959. Pertandingan ini pada ketika itu masih belum disatukan di bawah kerajaan dan program ini dijalankan atas kerjasama antara negeri iaitu negeri Kedah dan Johor. Walaupun pertandingan ini dianjurkan oleh dua negeri tersebut, namun penglibatan pesertanya meliputi seluruh negeri seperti mana yang pertandingan yang dijalankan pertama kalinya di Johor.

Akhirnya, Pertandingan Membaca al-Quran Seluruh Persekutuan Tanah Melayu kali pertama diadakan iaitu pada 20 Ramadan 1379 bersamaan 18 Mac 1960 di Stadium Merdeka. Tarikh ini menjadi sejarah yang penting kerana selepas tiga tahun Tanah Melayu mencapai kemerdekaan, Majlis Musabaqah ini pula diadakan.

Pada tahun 1961, pertandingan ini diteruskan lagi. Kali ini di peringkat kebangsaan dan antarabangsa. Pada 9 Mac 1961, Musabaqah Membaca al-Quran Peringkat Antarabangsa dimulakan dengan penyertaan dari tujuh negara iaitu Singapura, Thailand, Brunei, Sarawak, Malaya, Indonesia dan Filipina. Seramai 13 orang peserta mengambil bahagian. Pada tahun 1964²⁴, peserta qariah buat pertama kalinya dibenarkan mengambil bahagian. Seramai empat orang peserta dari Brunei, Filipina,

²³ Kandungan Perlembagaan Persekutuan, <http://pmr.penerangan.gov.my/index.php/maklumat-kenegaraan/295-kandungan-perlembagaan-persekutuan.html>, diambil pada 29 Mac 2013.

²⁴ Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *Johan qari dan qariah majlis Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa Malaysia 1380H/1961M-1428H/2007M = Champions of qaris and qariahs Recital Assembly at international Level Malaysia = [Al-faizun wal faizat fi al ihtifal al-dauli bi tilawati al-Quran al-Karim bi Malizia]*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, h. 10.

Kemboja dan Thailand telah menghantar peserta qariah untuk bertanding dalam tilawah al-Quran ini. Majlis ini pada tahun-tahun seterusnya menerima sambutan yang baik dari negara-negara luar.

Beberapa buah negara Afrika telah menyatakan keinginan untuk menyertainya. Namun, pada ketika itu pertandingan ini tidak lagi dibuka kepada negara-negara Arab kerana jawatankuasa pusat berpendapat bahawa majlis ini tidak akan dibuka sehingga mutu bacaan peserta dari negara-negara bukan Arab dapat menyaingi bacaan para qari dari negara-negara Arab atau melebihi mereka. Pada 1976²⁵, sejarah tercatat apabila penyertaan buat negara-negara Arab ini telah dibuka. Dan pada tahun 1978, negara Mesir buat pertama kalinya menghantar peserta ke pertandingan ini. Setelah menganjurkannya dari tahun ke tahun sehingga ke tahun 2007, seramai 45 buah negara termasuk Malaysia telah menyertai pertandingan ini dengan jumlah seramai 75 orang qari dan qariah.

Tan Sri Haji Hassan Bin Haji Azhari²⁶ menceritakan pengalamannya di mana pada masa itu, undang-undang pemarkahan tidak berapa ketat apabila pemarkahan bahagian lagu dan suara di bawah seorang hakim sedangkan bahagian suara mempunyai pelbagai jenis dan lagu pula terbahagi 14 jenis. Tajwid dan fasahah juga berada di bawah seorang hakim yang lain. Namun, apabila datang dua orang pakar taranum dari Mesir iaitu Mustafa Ismail dan Thaha Al Fashni, mereka telah memecahkan lagu, suara, tajwid, dan fasahah kepada beberapa bahagian. Barulah bahagian pemarkahan menjadi tersusun dan tidak kelam-kabut.

Pada awal pertandingan iaitu seawal tahun 1961, Musabaqah Membaca al-Quran Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa diadakan secara serentak di Stadium Merdeka. Sehingga pada tahun 1981, Musabaqah Membaca al-Quran Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa ini diadakan secara berasingan. Musabaqah Membaca al-Quran Peringkat Kebangsaan dijalankan di luar Kuala Lumpur dan diadakan di negeri yang dipilih menjadi tuan rumah secara bergilir-gilir pada setiap tahun. Manakala Musabaqah Membaca al-Quran Peringkat Antarabangsa masih kekal di Stadium Merdeka. Malah pada tahun itu juga, majlis itu diadakan di luar bulan Ramadan. Menjelang tahun 1985, Musabaqah Membaca al-Quran telah ditukar namanya menjadi Pertandingan Tilawah al-Quran dan lokasi bagi Peringkat Antarabangsa juga turut berpindah ke Pusat Dagangan Dunia Putra (PWTC) di Kuala Lumpur.

Program ini kemudian telah ditukar namanya kepada Majlis Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa (MTQA) atas kesedaran bacaan al-Quran ini tidak layak dipertandingkan, konsep penganjuran ini masih dikekalkan dengan tujuan dengan berlangsungnya program ini pada setiap tahun dapat mengeratkan lagi hubungan persaudaraan Malaysia dengan negara-negara Islam yang lain serta mencari qari dan qariah yang mempunyai tahap bacaan yang berkualiti sebagai contoh dan ikutan masyarakat.

Fenomena Tilawah al-Quran.

Digambarkan fenomena tilawah al-Quran pada ketika itu mendapat sambutan hangat daripada masyarakat. Ini dapat dilihat melalui temu bual yang dijalankan oleh penulis, Haji Radzi Bin Kamarul Hailan²⁷ menceritakan pengalamannya sewaktu kecil melihat sambutan pertandingan ini di kalangan masyarakat dalam sekitar 1980-an. Menurutnya, beliau turut merasai kemeriahan suasana masyarakat yang ingin mendengar bacaan al-Quran diperdengarkan pada setiap tahun:

---

²⁵ *Ibid*, h. 11

²⁶ Tan Sri Haji Hassan Bin Haji Azhari (Juri dan Hakim Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa), dalam temubual dengan penulis, 4 Julai 2011.

²⁷ Haji Radzi Bin Kamarul Hailan, Johan Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa Tahun 2000 dan 2004/Juri Akademi al-Quran (AQ), temubual pada 1 Julai 2011.

“...Saya lahir dalam lingkungan tahun 1970-an, dan sejak tahun 1980-an, saya sudah mula memahami fenomena Tilawah al-Quran yang berlaku di kalangan masyarakat. Sambutannya pada ketika itu sangat baik. Saya dapat merasakan situasi itu di mana masyarakat ingin mendengar bacaan al-Quran pada setiap tahun diadakan. Semangat kenegerian dan semangat persaingan yang baik cukup mendapat tempat di hati masyarakat. Segala yang berlaku pada malam pertandingan, akan menjadi buah mulut orang ramai pada keesokan harinya. Pada masa itu, saya mengikuti keadaan ibu bapa saya yang menggembari mengikuti pertandingan ini. Sambutan yang hebat di kalangan masyarakat menyebabkan para peserta tilawah al-Quran pada masa itu meraih populariti yang setanding dengan artis Akademi Fantasia (AF)²⁸ pada masa kini...”

Begitulah gambaran yang diberikan oleh Haji Radzi Kamarul Hailan mengenai fenomena tilawah al-Quran sewaktu beliau masih kecil. Beliau berpendapat media massa juga memainkan peranannya dengan baik apabila para pemenang Tilawah al-Quran pada ketika itu populariti mereka menyamai artis Akademi Fantasia (AF) pada masa kini. Sewaktu beliau menyertai pertandingan ini, beliau mendapati semangat kenegerian dan semangat persaingan dijalankan secara baik.

Gabungan Dua Arah

Selepas Tanah Melayu mencapai kemerdekaan dan Y.T.M Tunku Abd Rahman Putera al-Haj menjadi Perdana Menteri pada tahun 1957, beliau merancang untuk membawa pertandingan Membaca al-Quran ini ke peringkat yang lebih baik dan lebih tinggi. Berdasarkan buku ‘50 Tahun Tilawah al-Quran’, penulis akan menerangkan secara terperinci langkah awal yang diambil oleh beliau ialah menganjurkan pertandingan membaca al-Quran antara negeri Kedah dan Johor pada bulan Ramadhan 1378H bersamaan tahun Masihi 1959²⁹.

Melihat kepada bermulanya aktiviti penganjuran tilawah secara rasmi dan besar-besaran di Johor serta keaktifan negeri Kedah menjalankan aktiviti tilawah ini secara konsisten pada setiap tahun, maka terjadilah suatu mesyuarat yang membincangkan idea-idea untuk menggabungkan program yang dijalankan oleh dua negeri ini menjadi suatu program yang besar dan bersifat menyeluruh untuk semua negeri di Tanah Melayu. Malah, lebih bermakna lagi apabila program ini dijalankan tiga tahun selepas kemerdekaan Tanah Melayu, di mana agama Islam secara rasminya menjadi agama rasmi di Tanah Melayu seperti yang terkandung di dalam perlembagaan perkara 3(1)³⁰.

Apabila kerjasama penganjuran tilawah al-Quran berlaku antara negeri Kedah dan Johor, penulis mentafsirkan bahawa ini adalah pertembungan dua arah dan aliran yang berbeza dari segi taranum dan pengaruhnya yang tersendiri, namun ini adalah suatu usaha sama yang baik bagi mencari titik persamaan atau keserasian antara dua pengaruh tersebut. Tindakan ini adalah tepat dan bijak kerana impak dan hasilnya kita dapat rasainya pada hari ini.

Tilawah Al-Quran Masa Kini

Pada tahun 2006, sebuah rancangan realiti berteraskan tilawah al-Quran telah dilaksanakan bagi mencari alternatif baru buat golongan muda dan mengantikan rancangan realiti berunsur hiburan yang melalaikan. Rancangan terbitan TV9 ini telah memecah tradisi dan mencetuskan fenomena baru dalam bidang tilawah al-Quran yang selama ini perhatiannya hanya difokuskan kepada Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa. Program ini dinamakan Akademi al-

²⁸ Akademi Fantasia adalah merupakan rancangan realiti terbitan Astro yang mencari bakat-bakat baru yang ditayangkan di televisyen saluran Astro di Malaysia.

²⁹ Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *50 Tahun Tilawah Al-Quran Malaysia*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, h. 20.

³⁰ Kandungan Perlembagaan Persekutuan, *op.cit.*

Quran. Ternyata sambutannya amat menggalakkan. Tidak dinafikan walaupun kewujudan Akademi al-Quran berbeza daripada Pertandingan Tilawah al-Quran, namun, pertandingan itu sudah tentunya menjadikan MTQA sebagai inspirasi utama program televisyen tersebut.

Selain itu, pertandingan yang mendaulatkan sumber utama rujukan umat Islam ini juga menjadi inspirasi dan cetusan kepada negara lain untuk menganjurkan pertandingan seumpama ini seperti Pertandingan Tilawah Al-Quran Antarabangsa di Makkah Al-Mukarramah³¹, serta di negara-negara lain seperti di Mesir³², Brunei, Indonesia dan Singapura³³.

Para pemenang yang menjuarai pertandingan ini juga turut mendapat pengiktirafan dunia kerana jemaah hakim ini bukan sahaja dihakimi oleh hakim dari Malaysia, malah jemaah hakim juga terdiri daripada pakar seni qiraat dan taranum dari luar negara. Maka tidak ada sebarang keraguan mengenai siapa yang menjadi johan di dalam pertandingan ini kerana ianya dipersetujui oleh para hakim tempatan dan juga luar negara.

Sehingga kini, pertandingan ini terus kekal dijalankan oleh JAKIM pada setiap tahun. Menurut Ketua Urusetia³⁴ pertandingan ini, tugas pelaksanaan penganjuran pertandingan yang berprestij ini sudah menjadi suatu kebiasaan bagi JAKIM pada setiap tahun serta sudah mencapai tahap dan standard yang tersendiri.

Menelusuri pertandingan ini tahun demi tahun, terdapat beberapa perubahan yang dilakukan untuk melestarikan semula pertandingan ini. Antaranya ialah imbuhan khas sepanjang hayat RM 2000 sebulan yang diberikan kepada johan qari dan qariah bermula pada tahun 2010³⁵, nilai hadiah wang tunai kepada johan qari dan qariah sebanyak AS\$ 4000 (RM 13000) dinaikkan kepada AS\$ 10000 (RM 32500)³⁶, serta peserta yang pernah menjadi johan pertandingan ini sebanyak dua kali, tidak lagi dibenarkan memasuki pertandingan ini.

Selain itu, sistem pertandingan juga berubah, mulai tahun 2011, para peserta tidak lagi diberi bacaan surah tertentu untuk dibacakan di hadapan penonton. Sebaliknya, para juri akan memilih atau sistem pengundian dilakukan untuk menentukan bacaan surah yang mana harus diberikan kepada para peserta.

Kesimpulan

Daripada sejarah yang telah diterangkan, dapat dilihat bahawa setiap langkah pertama dan titik permulaan yang disertai dengan niat yang betul bersama usaha dan pengorbanan yang tidak berbelah bagi dari semua pihak, pasti dapat menghasilkan sesuatu yang sangat bermanfaat dan kejayaan yang dihasilkan dapat dinikmati bersama dan generasi seterusnya.

Seperti yang telah dilakukan oleh Y.T.M Tunku Abdul Rahman yang berjaya memartabatkan pertandingan ini bermula dengan sebuah pertandingan kecil-kecilan sehingga menjadi sebuah pertandingan yang terkenal di peringkat dunia serta dijalankan pada setiap tahun. Malah program ini telah memiliki *standard* yang tersendiri sehingga corak penganjurannya diikuti oleh negara lain³⁷.

³¹ Abd Rauf Hassan (Ph.D), Wan Norainawati Wan Hamzah (M.A), (2007), *Biografi Dato' Haji Hassan Azhari*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, h. 81.

³² *Ibid.*, h. 82.

³³ *Ibid.*, h. 84.

³⁴ Haji Sahlan Bin Idris, Merangkap Ketua Sekretariat, Bahagian Perhubungan JAKIM, temubual pada, 16 Julai 2011.

³⁵ Mohd Radzi Mohd Zain,(2010), Imbuhan Khas Iktiraf Pembaca al-Quran Langkah Tepat, *Utusan Malaysia*, 5 Mac.

³⁶ Saifulizam, (2010), Hadiah Johan Tilawah Kini RM 32500, *Utusan Malaysia*, 28 Julai.

³⁷ *50 Tahun Tilawah Al-Quran Malaysia*, op.cit, h. 4

Jika diimbas kembali, MTQ adalah sebuah pertandingan yang paling lama dianjurkan di Malaysia dan penganjurannya masih bertahan dan berjalan sehingga ke hari ini. Usaha-usaha untuk terus menjalankan setiap tahun perlu dipertahankan. Malah, kualiti pertandingan ini juga perlu diperbaiki dari semasa ke semasa untuk memastikan sistem pertandingan dan penganjuran berjalan dengan baik serta menjaga nama baik dan sekali gus mengharumkan nama Malaysia di persada antarabangsa.

Rujukan

Abd Rauf Hassan (Ph.D), Wan Norainawati Wan Hamzah (M.A), (2007), *Biografi Dato' Haji Hassan Azhari*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.

_____, (1996), *Sulalatus Salatin: Sejarah Melayu Edisi Pelajar* Ed: A. Samad Ahmad, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Syiekh Muhammad Bin Salleh Al-Utsaimin, Syarh Nukhbah al-Fikr , www.attasmeem.com , diambil pada 25 November 2014.

Al-Sabuni, Muhammad Ali (1985), *Al-Tibyan Fi Ulum Al-Quran*, Beirut: 'Alam al-Kutub

Al-Sayuti, Jalaluddin Abdul Rahman (1951), *Al-Itqan Fi Ulum Al-Quran*, Mesir: Matbu Musa al-Baby.

Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *Johan qari dan qariah majlis Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa Malaysia 1380H/1961M-1428H/2007M = Champions of qaris and qariahs Recital Assembly at international Level Malaysia = [Al-faizun wal faizat fi al ihtifal al-dauli bi tilawati al-Quran al-Karim bi Malizia]*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.

Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *50 Tahun Tilawah Al-Quran Malaysia*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.

Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2003), *Sejarah Majlis Tilawah Al-Quran Peringkat Kebangsaan Dan Antarabangsa*, Kuala Lumpur: iBook Publication.

Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (2008), *50 Tahun Tilawah Al-Quran Malaysia*, Putrajaya: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia.

Kandungan Perlembagaan Persekutuan, <http://pmr.penerangan.gov.my/index.php/maklumat-kenegaraan/295-kandungan-perlembagaan-persekutuan.html>, diambil pada 29 Mac 2013.

Noresah bt Baharom, et al, (2007), Kamus Dewan, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Mohd Yusuf Ahmad (2000), *Sejarah dan Pendidikan Al-Quran*, Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

Mohd Ali Bin Abu Bakar (1991), *Seni Lagu Al-Quran di Malaysia*, Kuala Lumpur: Darulfikir.

Mohd Radzi Mohd Zain, (2010), Imbuhan Khas Iktiraf Pembaca al-Quran Langkah Tepat, *Utusan Malaysia*, 5 Mac.

Saifulizam, (2010), Hadiyah Johan Tilawah Kini RM 32500, *Utusan Malaysia*, 28 Julai.

Subhi Salleh (1991), *Kajian al-Quran* (Edisi Terjemahan), Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Rujukan Temu Bual

Haji Radzi Bin Kamarul Hailan, Johan Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa Tahun 2000 dan 2004/Juri Akademi al-Quran (AQ), temubual pada 1 Julai 2011.

Haji Sahlan Bin Idris, Merangkap Ketua Sekretariat, Bahagian Perhubungan JAKIM, temubual pada, 16 Julai 2011.

Tan Sri Haji Hassan Bin Haji Azhari, Juri dan Hakim Pertandingan Tilawah al-Quran Peringkat Antarabangsa, temubual pada 4 Julai 2011.